

**COĞRAFYA ÖĞRETİMİNİN AKTİF VATANDAŞLIK
EĞİTİMİNDEKİ ROLÜ: ÖĞRETİM ÜYESİ GÖRÜŞLERİ****THE ROLE OF GEOGRAPHY TEACHING IN ACTIVE
CITIZENSHIP EDUCATION: THE OPINION OF FACULTY
MEMBERS¹**

*Turgay ATASOY**
*Hakan KOÇ***

Özet:

Vatandaşlık eğitimi doğası gereğince birçok disiplinle etkileşim halindedir. Bunlardan birisi de coğrafyadır. İlgili literatür incelendiğinde coğrafya eğitimi çalışmalarının göz önünde bulundurulması gereken bir odak noktası bulunmaktadır. Bu odak nokta vatandaşlık eğitimidir. Vatandaşlık eğitimi incelendiğinde gelişmiş demokrasilerde aktif vatandaşlık eğitimine önem verildiği görülmektedir. Aktif vatandaşlık eğitimine coğrafi bir perspektiften bakıldığında ortak noktalar göze çarpmaktadır.

Bu çalışmanın amacı coğrafya öğretiminin aktif vatandaşlık eğitimindeki rolüne ilişkin öğretim üyelerinin görüşüne başvurmaktır. Bu amaçla coğrafya ve sosyal bilgiler eğitimi alanında doktora derecesine sahip 10 öğretim üyesinin görüşleri alınmıştır. Çalışmanın deseni, nitel araştırma yöntemlerinden olan olgubilim/fenomoloji araştırma modelidir. Katılımcıların belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden kartopu örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından hazırlanmış yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır.

Bulgular ve Sonuç: Katılımcılara göre coğrafya öğretimiyle vatandaşlık eğitimi arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki mekan-insan-çevre; aidiyet, çevreye duyarlılık, sorumluluk, sürdürülebilirlik, küreselleşme ve karşılıklı bağımlılık, farklılıkları tanıma, dayanışma ve hoşgörü boyutlarında gerçekleşir. Coğrafya yaşanan çevreye aidiyet duygusuyla bağlanmayı kazandırır. Aynı zamanda vatandaşların çevresine daha duyarlı, sorumlu bir vatandaş olmanın yolunu açmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Vatandaşlık Eğitimi, Aktif Vatandaşlık, Coğrafya Öğretimi

¹ Bu çalışma ilk yazarın, ikinci yazar danışmanlığında hazırladığı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

* Arş. Gör., Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD- Sivas ırgay.atasoy@hotmail.com

** Doç. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü Coğrafya Eğitimi ABD - Sivas hakankoc@gmail.com

Abstract:

Citizenship education is in interaction with many disciplines by its nature. One of these disciplines is geography. When the literature of the related field is examined, geography education activities have an aspect which needs to be taken into consideration. This is citizenship education. When citizenship education is examined, it is observed that active citizenship education stands out in developed democracies. If the active citizenship education is contemplated from a geographical perspective, common points are in evidence.

The aim of this study is to determine the role of geography teaching in active citizenship education. The views of 10 academicians with doctoral degrees in the field of geography and social studies education were applied to for this purpose. The pattern of the study is the phenomenologic research method which is one of the qualitative research methods. Snowball sampling method which is one of the purposeful sampling methods was utilized in the determination of participants. Semi-structured interview form prepared by the researcher was used as the data collection tool.

According to the findings of the research: Participants stated that there is a direct correlation between geography teaching and citizenship education. This correlation occurs in the dimensions of place-mankind-environment; belonging, environmental awareness, responsibility, sustainability, globalization and mutual interdependence, recognizing differences, solidarity and tolerance. Geography adds attachment to the populated environment with a sense of belonging. It also makes inroads into being a citizen with environmental awareness and responsibility.

Key words: Citizenship Education, Active Citizenship, Geography Teaching

GİRİŞ

Vatandaşlık karmaşık ve tartışmaya açık bir terimdir (Anderson, J., Askins, K., Cook, I., Desforjes, L., Evans, J., Fannin, M., Helen, G.,... Skelton, T. 2008). Vatandaşlık, en genel anlamda bireyi devlete bağlayan hukuki bir bağın adıdır. Bu bağlamda vatandaşlık, bireyin devlet karşısındaki hukuki statüsünü belirleyen siyasi bir kimliktir. Hukuki statüden kastedilen, bireyin devlet karşısındaki hak ve sorumluluklarının normatif çerçevesidir (Erdem, 2012).

21.yüzyıla gelindiğinde klasik anlamda vatandaşların devlete karşı bir takım sorumlulukları ve görevlerinin olduğu, vatandaşlığında devlete olan bağı ifade eden anlayışın değiştiği görülmektedir. Burada yeni tanımlardan bir kaçına değinmek gerekir. Marshall'ın (1992) tanımına göre artık vatandaşlar bir takım siyasi, sosyal ve kültürel haklara sahiptirler ve bu haklar iktidarın uygulamalarıyla yönetilir ve sürdürülür. Anderson vd. (2008) vatandaşlığı, insanların kolektif siyasi kimliklerini ve toplumun, bireylerin karar verme mekanizmasına kolektif bir düzeyde katılımını organize etmesi şeklinde tanımlamışlardır. Vatandaşlık komşumuza yardım

etmek, semtimizdeki tanıdık veya tanımadık "diğerlerine" destek vermek, ülkemiz çapında insanlarla bir bağlantı ve ortak anlayışa sahip olabilmek ve dünya çapında diğer topluluklara karşı hümanizm (insancıl) ve bağlılık anlayışı hissetmektir (Anderson vd., 2008). Vatandaşlık eğitimi ise hem "öteki" için saygı hem de "aidiyet duygusunun" gelişimi şeklinde anlaşılmalıdır. Aidiyet duygusu birlik duygusu inşa edebilmeyi gösterirken "ötekilik" bir başka ekolojik, tarihi, siyasi ve kültürel sistemin çeşitliğinin keşfidir (Sarno, 2011). Yukarıda tanımlarda bahsedilen bilgi, beceri ve tutumları bireylere aktif vatandaşlık eğitimi kazandırmaktadır. Gelişmiş demokrasilerde bu eğitime önem verilmektedir (Demircioğlu, 2008).

Aktif vatandaşlık Avrupa Komisyonu (1998) tarafından "vatandaşların içinde buldukları toplumda seslerini duyurma yolunu, içinde yaşanan topluma ait ve paydaş olma hissini, demokrasinin değerini, eşitlik ve farklı kültür bakış açılarını geliştirme yolu" olarak tanımlanmıştır (Kıncal, 2012). Aktif vatandaşlık, etkili vatandaşlık gibi yeni anlayışlar özellikle de Avrupa devletlerinin eğitim sistemlerinde yer almaya başlamıştır (Ersoy, 2013). Hedeflenen amaç katılımcı demokrasi anlayışını benimsemiş, hak ve sorumluluklarını etkin bir şekilde kullanan, çevresine ve toplumuna duyarlı bireylerin yetiştirilmesidir.

Aktif vatandaşın yetiştirilmesinin arzulandığı vatandaşlık eğitiminin doğası gereği birçok disiplin ile ilişkisi bulunmaktadır. Hukuk, tarih, coğrafya, sosyoloji, ekonomi, uluslararası ilişkiler, siyaset bilim bunlardan bazılarıdır. Vatandaşlık, tanım ve konu yönünden çeşitli bilim dallarıyla ilişki içindedir. Vatandaşlık eğitimi, ilişki içinde olduğu bu bilim dallarının bulgularını konusu içine alarak, onları disipline etmiş bir öğreti dalıdır." (Duman, 2001; Akt. Sağırılı, 2005). Coğrafya ise vatandaşlık eğitimi ile etkileşim halinde olan önemli bilim dallarından birisidir (Sağırılı, 2005).

Aktif vatandaşlığa coğrafi bir perspektiften bakıldığında ortak kavramlar göze çarpmaktadır. Bunlar vatandaşlık eğitiminde yer alan benzerlikler ve farklılıklar, farklılıklara saygı, empati, kültürel çeşitlilik, küreselleşme ve karşılıklı bağımlılık, barış, çatışma çözümü ve işbirliği, empati birlik ve beraberlik, dayanışma, yardımlaşma, kimlik duygusu ve özsaygı, çevresel sorumluluk ve duyarlılık gibi kavramlardır.

Bizim eğitim sistemimize bakan yönüyle Ortaöğretim coğrafya öğretim programı incelendiğinde vatandaşlık açısından önemli noktalar bulunduğu görülmektedir. Bunlar amaç, değer ve kavram boyutunda aşağıdaki gibidir.

Hedef, Metot ve Amaç Yönünden

- Bölgesel ve küresel düzeyde etkin olan çevresel, kültürel, siyasi ve ekonomik örgütlerin uluslararası ilişkilerdeki rolünü kavrar.

- Coğrafi birikim ve sentez ülkesi olan Türkiye'nin bölgesel ve küresel ilişkiler açısından konum özelliklerini kavrayarak sahip olduğu potansiyelin bilincine varır.
- Coğrafi değerlerin “vatan bilincinin” kazanılmasındaki önemini özümser.
- İnsan – doğa ilişkisi çerçevesinde coğrafi sorgulama becerileri kazanır.
- Yakın çevresinden başlayarak ülkesine ve dünyaya ait mekânsal değerlere sahip çıkma bilinci geliştirir.
- Doğa ve insanın uyumlu birlikteliği ve sürekliliği için mekânsal planlamanın önemini kavrar.

Değerler:

Coğrafya Dersi Öğretim Programı dayanışma, hoşgörü, bilimsellik, sevgi, saygı, duyarlılık, vatanseverlik, barış, estetik ve sorumluluk değerlerini kazandırmayı amaçlamıştır.

Kavramlar:

Coğrafya birçok kavramı içermektedir. Çevre duyarlılığı, Kültürel mirası yaşatmaya duyarlılık, Paylaşma, Dayanışma, Hoşgörü, Göç ve Mültecilik gibi kavramlar coğrafya dersinin içeriğinde yer almaktadır (MEB, 2010). Bu kavramlar aynı zamanda vatandaşlık eğitimiyle de ilgilidir.

İlgili alan yazın gözden geçirildiğinde gerek coğrafya gerekse de çevre eğitimi çalışmalarının veya bu iki alanda yapılan ortak çalışmalarının dikkate alınması gereken ve 21. yüzyıl eğitiminde ortaya çıkan güçlü bir odak noktası bulunmaktadır. Bu vatandaşlık eğitimidir (Stoltman, 1990). Stoltman ve Lidstone, (2001) coğrafya-çevre boyutunda vatandaşlarda sorumluluk ve bilinç oluşturmada vatandaşlık eğitiminin etkili kullanılması gerektiği sonucuna ulaşırken, Anderson vd. (2008) mekansal boyutta coğrafyanın vatandaşlığa olan katkısını incelemiştir. Akınoğlu (2006) ise "Coğrafya ve toplum" isimli çalışmasındaki bazı bulguları bilinçli ve sorumlu vatandaş yetiştirmede coğrafyanın rolüne vurgu yapmaktadır.

Coğrafya ve vatandaşlık eğitimine birlikte ele alındığı akademik çalışmalar sınırlı sayıdadır. Doğası gereği birbirini bulgularıyla etkileyen iki alanın ortak noktalarını ve ilişkisini belirlenmesi hususunda yapılacak çalışmalar önem arz edecektir. Araştırmanın bulgularıyla coğrafya ve vatandaşlık eğitimi alanlarında yapılmış olan çalışmalara katkı sunacağı ve yeni yapılacak araştırmalara ışık tutacağı beklenmektedir.

Çalışmanın amacı coğrafya öğretiminin aktif vatandaşlık eğitimindeki rolünü öğretim üyesi görüşüne göre belirlemektir. Bu genel amaç doğrultusunda Türkiye'de çeşitli bölgelerdeki üniversitelerde coğrafya ve sosyal bilgiler eğitimi alanında doktora derecesine sahip öğretim üyelerinin görüşlerine başvurulmuştur. Yapılan mülakatlarla öğretim üyelerinin konu

hakkında var olan bilgileri, deneyimleri, görüşleri ve düşünceleri derinlemesine analiz edilmiştir.

Problem kapsamında aşağıda belirtilen alt problemlere yanıtlar aranmıştır.

Alt Problemler

1. Görüşmeye katılan öğretim üyelerinin aktif vatandaşlık eğitimi hakkındaki düşünceleri nelerdir?
2. Öğretim üyeleri vatandaşlık alanını hangi disiplin/disiplinler ile ilişkilendiriyorlar?
3. Öğretim üyelerinin görüşlerine göre coğrafya eğitimi vatandaşlık eğitimine nasıl katkı sağlamaktadır?
4. Eğitim sistemimizde yer alan coğrafya dersleri vatandaşlık eğitimini desteklemekte midir?

1. YÖNTEM

Bu araştırmada, nitel araştırma desenlerinden olgubilim (fenomoloji) deseni temel alınmıştır. Olgubilim deseni farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Olgular yaşadığımız dünyada olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi çeşitli biçimde karşımıza çıkabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Coğrafya ve Sosyal Bilgiler Eğitimi branşlarında öğretim üyesi olan katılımcılarının görüşleri doğrultusunda coğrafya öğretiminin aktif vatandaşlık eğitimindeki rolü konusunda derinlemesine bilgi sahibi olmak amacıyla olgubilim deseni kullanılmıştır.

1.1. Çalışma Grubu

Katılımcıların belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden kartopu örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu yaklaşım araştırmacının problemine ilişkin olarak zengin bilgi kaynağı olabilecek birey veya durumların saptanmasında etkilidir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Çalışmaya “Bu konuda en çok bilgi sahibi kimler olabilir? Bu konuyla ilgili kimlerle görüşmemi önerirsiniz sorusuyla başlanmıştır. Bir sonraki aşamada ise görüşmeyi kabul eden 10 öğretim üyesi ile mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara ait detaylı bilgiler aşağıda tablo halinde sunulmuştur. Araştırmada, etik ilkeleri doğrultusunda katılımcıların gerçek isimlerine yer verilmemiş, bunun yerine takma isim kullanılmıştır.

Tablo 1: Katılımcıların Özellikleri

Rumuz	Cinsiyet	Unvan	Branş
Öğr. Üy.1	Kadın	Doç. Dr.	Coğrafya Eğitimi
Öğr. Üy.2	Erkek	Doç. Dr.	Sosyal Bilgiler Eğitimi
Öğr. Üy.3	Erkek	Doç. Dr.	Sosyal Bilgiler Eğitimi
Öğr. Üy.4	Erkek	Yrd. Doç. Dr.	Coğrafya Eğitimi
Öğr. Üy.5	Erkek	Doç. Dr.	Coğrafya Eğitimi
Öğr. Üy.6	Erkek	Yrd. Doç. Dr.	Coğrafya Eğitimi
Öğr. Üy.7	Erkek	Doç. Dr.	Sosyal Bilgiler Eğitimi
Öğr. Üy.8	Erkek	Yrd. Doç. Dr.	Sosyal Bilgiler Eğitimi
Öğr. Üy.9	Erkek	Yrd. Doç. Dr.	Sosyal Bilgiler Eğitimi
Öğr. Üy.10	Erkek	Doç. Dr.	Coğrafya Eğitimi

1.2. Veri Toplama Aracı

Araştırmada, nitel araştırma veri toplama yöntemlerinden “Yarı Yapılandırılmış Mülakat Formu” kullanılmıştır. Çalışmanın başlangıcında ilk iş olarak coğrafya, vatandaşlık ile coğrafya eğitimi ve vatandaşlık eğitimi arasındaki bağı ortaya koyan literatür taranmıştır. İlgili literatürde yapılmış olan çalışmaların incelenmesinin ardından araştırmacılar tarafından yarı yapılandırılmış bir mülakat formu hazırlanmıştır. Hazırlanan mülakat formunu coğrafya alanında uzman iki akademisyen ve bir Türkçe eğitimcisi tarafından incelemiş ve bazı değişikliklere gidilmiştir. Hazırlanan mülakat formu iki katılımcıyla pilot çalışma şeklinde gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerden sonra çalışmada kullanılacak yarı yapılandırılmış mülakat formunun nihai haline ulaşılmıştır. Pilot uygulamaya katılanlar araştırmanın dışında tutulmuştur.

1.3. Verilerin Toplanması

Çalışmanın bilimsel amaçla kullanılacağı, kimliklerinin gizli kalacağı ve izinleri ile ses kaydı yapılacağı katılımcılara aktarılmıştır. İlk katılımcının görüşme yapabileceğimiz diğer katılımcıya tavsiye etmesi üzerine ile görüşmeyi kabul eden diğer katılımcılarla mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Mülakatlar katılımcıların buldukları üniversitede sessiz bir ortamda gerçekleştirilmiştir.

1.4. Verilerin Analizi

Kayıt altına alınan tüm görüşmeler bilgisayar ortamında hiç değiştirilmeden yazıya aktarılmıştır. Görüşmelerde elde edilen veriler betimsel analiz ve içerik analizi yapılarak raporlaştırılmıştır. Betimsel yaklaşım kullanılırken katılımcıların söylediklerinden doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Diğer veriler ise yorumsal analiz şeklinde sunulmuştur.

1.5. Araştırmada İnanırlılık, Aktarılabilirlik, Tutarlılık ve Teyit Edilebilirlik

İnanırlığın oluşturulmasında yaygın olarak kullanılan strateji, üye kontrolü veya üye sorgulanmasıdır. Katılımcı doğrulaması da denilen bu strateji, verilerin sağlandığı ya da mülakat yapılan kişilerden bazılarının ulaşılmasını ve ortaya çıkmaya başlayan bulgular hakkında onlardan geri bildirim istenmesini öngörür (Merriam, 2013).

Veriler yazıya aktarıldıktan sonra, verileri algılayışımız hususunda yapmış olduğumuz yorumlamaların katılımcılara doğru gelip gelmediği sorgulanmıştır. Kategoriler ve bazı anlamların açıklamasının ardından, araştırma sonuçlarının etkilemeyecek yazımsal ifadelerde küçük değişikliklere gidilmiştir. Ham verilerin analiz sürecinde ayrıntılı betimleme kullanılırken, verilerin kendisine sadık kalmak amacıyla doğrudan alıntılar sıklıkla kullanılmıştır. Ayrıntılı betimleme ile verilerin toplandığı ortamı okuyucuların zihinlerinde canlandırabilmelerine imkân sağlayacaktır.

Araştırmanın tutarlılığını açısından görüşmelerde sağlanan veriler, araştırmacı ve nitel araştırma yöntemlerine hakim olan bir öğretim üyesi tarafından birbirlerinden ayrı bir şekilde değerlendirmeye alınmış, kodlamalar yapılmış ve yapılan kodlamalarda görüş birliği bakılmıştır. Araştırmada kodlamalar güvenilirlik hesaplaması için; Miles ve Huberman'ın (1994) nitel çalışmalar için hazırlamış olduğu güvenilirlik formülü [Güvenirlik= Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı)] kullanılmıştır.

Görüşmeler yoluyla elde edilen veriler ve yapılan kodlamalar ilgililerin incelemelerine imkan sunmak için araştırmacı tarafından saklanmaktadır.

2. BULGULAR

Mülakat verilerinin analizi sonucunda coğrafya öğretiminin aktif vatandaşlık eğitimindeki rolü hakkında derinlemesine bilgiler elde edilmiştir. Katılımcıların deneyimleri ve görüşlerinden elde edilen verilerin analizinde betimsel analiz ve içerik analizi kullanılmıştır. Veriler alt problemler başlığı altında aşağıdaki noktalarda kesişmektedir. Analiz neticesinde ortaya çıkan alt kategoriler oluşturulmuş ve aşağıda sunulmuştur. Kategoriler aidiyet, çevreye duyarlılık ve sorumluluk, sürdürülebilirlik, küreselleşme ve bağımlılık, benzerlik ve farklılıkları tanıma, dayanışma ve hoşgörüdür.

2.1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Bu başlık altında, görüşmeye katılan öğretim üyelerinin aktif vatandaşlık eğitimi hakkındaki düşünceleri analiz edilmiştir. Öğretim üyeleri vatandaşlık eğitiminin özellikle gelecek neslin yetiştirilmesinde çok önemli olduğunu düşünmektedirler. İnsan yetiştirme işinin rastgele bir şekilde yapılamayacağı, her toplumun, devletin kendi sistemine uygun bireyler yetiştirmeyi hedeflediğini belirtmişlerdir. Katılımcılar gelişmiş demokrasilerde "Devlet birey içindir" anlayışı hâkimken bizde "Birey devlet içindir" anlayışının hakim olduğunu ve her zaman devletin ön planda bulunduğunu belirtmişlerdir. Devletteki süreklilik her zaman kendini korumak isteyeceğinden, sistemin kendisini koruma istemesi anlamına gelmektedir. Sistem kendisini korumak için kendisine bağlı ve bağımlı vatandaş ister. O yüzden de vatandaşın görev ve sorumluluklarına vurgu yapıldığını belirtmişlerdir. Toplumsal hayatın gerektirdiği bir takım kurallar ve sorumlulukların var olduğunu belirtirlerken vatandaşlığın bir boyutu görev ve sorumlulukların öğretimidir. Ancak bireylerin bir takım hak ve özgürlükleri bulunmaktadır. Vatandaşlık aynı zamanda bireylerin sahip oldukları hakların ve özgürlüklerin öğretimidir. Görev ve sorumluluklar, hak ve özgürlükleri belirleyecek olan ülkenin yönetim anlayışıdır.

Katılımcılar, vatandaşlık eğitiminde bunların hangisine daha fazla vurgu yapıldığı yine devletin ideolojik veya yönetsel yapısıyla alakalı olduğunu ifade etmişlerdir. Vatandaşlık ve vatandaşlık eğitiminin tanımı hususunda; Öğr. Üy.1 "vatandaş olarak demokratik değerleri benimsemiş, hak ve sorumluluklarını bilen ve katılımcı demokrasiyi destekleyen", Öğr. Üy.4 "yaşadığı coğrafya aidiyet duygusuyla bağlı olmak", Öğr.Üy.3 ise "çatışmaların olduğu coğrafyalarda aktif vatandaşlık eğitiminin daha bir önem kazanmakta olduğunu" görüş beyan etmişlerdir. Öğr. Üy.2 ise "vatandaşlık eğitimi haklarını bilen çevresine karşı duyarlı, insanlarla iyi iletişim kuran, özgüveni yüksek ve en az bir işi iyi yapabilen bireylerin yetiştirilmesidir" derken, Öğr. Üy.7 "birey-devlet uyumu sağlanması açısından vatandaşlık eğitimi kaçınılmazdır" ifadeleri ile vatandaşlık eğitimine yönelik algılarını ortaya koymuşlardır.

Katılımcılara aktif vatandaşlık ile ilgili görüşlerine verdikleri cevaplar incelendiğinde Öğr. Üy.8 ve Öğr. Üy.10'un aktif vatandaşlık ile ilgili görüşleri duyarlılık ve sorumluluk açısından dikkat çekicidir.

Öğr. Üy.8 " Bilgi olarak bazı şeyleri biliyoruz belki ama uygulamada eksik kalan taraflar var. Bir sorunla karşılaşıyor mesela ya ben mi uğraşacağım, bir dilekçe vermeye çekiniliyor. Diğer taraftan bir bilgi yarışmasında soruldu. Vatandaşlar olarak haziran ayında ne seçeceğiz diye bir soru yöneltildi. Seyircilerin %55 soruya yanlış cevap verdi. Neyi, kimi seçeceğimizi bilmezken aktif vatandaşlıktan söz etmemiz biraz zor olsa gerek" Öğr. Üy.10 "Mesela aktif vatandaş seçim zamanı partilerin seçim

beyannameini okuyup ona göre oy veren vatandaştır. Aktif vatandaş seçimde oy verdiği zaman oy verdiği gücün iktidarını denetleyen vatandaştır. Aktif vatandaş egemen gücün aldığı kararlara katılan vatandaştır. O kararların sorumluluğunu alabilen kişidir... "

Akademisyenlere, aktif vatandaşlık eğitimi ile ilgili düşünceleri sorusuna verilen cevaplar incelendiği zaman kendisine ve toplumuna karşı sorumluluk sahibi, hakları bilen ve arayan, karar verme süreçlerine katılan, sorun çözümüne yönelik katkı sağlayan, çevresine duyarlı, dayanışma ve işbirliği içersinde yer alan bireylerin varlığı olarak görülmüştür. Katılımcıların verdiği cevaplarda dikkati çeken çok önemli bir husus bulunmaktadır. Bu husus akademisyenlerin vatandaşlık eğitimi ile aktif vatandaşlık eğitimine yönelik sorulara benzer cevaplarla karşılık vermeleridir. Yani vatandaşlığın klasik manada artık 4 yıldan 4 yıla oy verme görevi ya da vergi verme, askere gitme süreçleri gibi algılanamayacağını ortaya koymuşlardır.

2.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Bu başlık altında, öğretim üyelerinin vatandaşlık alanını hangi disiplin/disiplinler ile ilişkilendirdikleri analizine yer verilmiştir. Vatandaşlık Eğitimi ile daha çok hangi disiplin ile ilişkilendiriyorsunuz sorusuna cevaben vatandaşlık eğitiminin interdisipliner bir alan olduğunu ve sosyal bilim içersinde yer alan birçok disiplin ile ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Burada bazı disiplinler ön plana çıkmaktadır. Bunlar hukuk, coğrafya, tarih, ekonomi, siyaset, sosyoloji, felsefe gibi disiplinlerdir. Aslında özellikle sosyal bilimler içersinde yer alan disiplinlerin-bilim dallarının tamamının işe koşulduğu bir ders olduğunun, ancak hukukun, tarihin, coğrafyanın ve sosyolojinin daha ön planda yer aldığını belirtmişlerdir. Öğr. Üy.7 "Bütün disiplinlerin vatandaşlık eğitiminde önemli bir yeri var. İnsan davranışlarını, toplumsal davranışları tek bir disiplinle açıklayamayız. Yani biz sadece indirgemeci bir bakış açısı bakarsak fotoğrafın tümünü göremeyiz. O yüzden burada vatandaşlık eğitimini de tek bir disiplinle açıklanmaması gerekir. Yani tarih disiplininin etkisi ne kadarsa coğrafya disiplininin etkisi de o kadardır. Vatandaşlık eğitimi için o kadar önemlidir. Yine antropolojiyi de bunun içersine katabiliriz, ekonomi disiplininin de bunun içersine katabiliriz, siyaseti de katabiliriz (...) Öğr. Üy.8"Onun için ilköğretimde mihver ders anlayışı var. İlk üç sınıfta hayat bilgisi mihver derstir. Onun da ele alınan kazanımlar diğer dersler tarafından desteklenmelidir. Dördüncü beşinci sınıflarda 4+4 ile biraz karıştı ama fen bilgisi sosyal bilgiler mihver ders. Programı oluştururken ele alınan temele bir bilgi oluşturmak ve diğerleri onun etrafında ona yardım etmesidir."

Akademisyenlerin görüşleri analiz edildiğinde ortaya şu tablo çıkmaktadır. Vatandaşlık birçok disiplin ile yakından ilişki içersindedir. Vatandaşlığı, tek bir disiplin ile açıklamak mümkün değildir. Coğrafya

vatandaşlık alanı ile ilişkisi olan bir sosyal bilimdir. Öğr.Üy.7 "Ne zaman hangi disiplinin kapısını çalacağımızı bilmemiz gerekmektedir. Öğretmen olarak mesela karar verme becerisinde bir kazanıma bakıyorsunuz diyorsunuz ki bu kazanımda daha çok coğrafya disiplininin kapısını çalabilirim. Bu bir fırsata dönüştürebilen vatandaşlık eğitimidir diyebilirsiniz. Başka bir kazanımda tarih disiplininin kapısı çalınabilir. O nedenle kesinlikle yani vatandaşlık eğitiminde şu disiplin daha önemlidir denilmesine ben karşıyım, olmaması gerekir öyle bir şey." Vatandaşlığı en çok hangi disiplinle ilişkilendiriyorsunuz sorusuna cevap olarak öğretim üyeleri ilişkili olduğu disiplinler arasında böyle bir ayırım yapılamayacağı görüşündedirler. Öğr. Üy.10 "bunlardan birini tercih etmek oldukça güçtür" şeklindeki ifadelerinden de anlaşılacağı üzere vatandaşlığa birçok disiplin değişik bakış açılarıyla ışık tutarak, aktif vatandaşlık bilgi-beceri ve kazanımların oluşumuna katkı sağlayabilmektedir.

2.2.1. Coğrafya Öğretimiyle Vatandaşlık Eğitimi Arasında Doğrudan Bir İlişki Bulunmaktadır

Vatandaşlığın mekânsal boyutunun zamansal boyuttan önemli olacağını Öğr. Üy.2, Öğr. Üy.3 ve Öğr. Üy.8 benzer ifadelerle dile getirmişlerdir. Öğr. Üy.3 "Tarih disiplini vatandaşlığı zaman boyutunda ele alırken bir ülkü birliği ya da ortak geçmişe vurgu yapacaktır. Coğrafya ise özellikle yaşadığımız dünya ya da toplum açısından mekânla olan ilişkisini sunması bakımından daha önemli diye düşünüyorum." Mekânla ilişkisinin vatandaşlıkla nasıl ilgili olabileceği sorulduğunda Türkiye'de Suriyeliler yaşıyor. Ya da Türkler Almanya'da yaşıyor. İşte geçen gün bir haber okudum. Norveç 800 tane Müslüman'ı sınır dışı etmiş. İşte güneyimize baktığımızda sadece mekâna paylaşımından dolayı insanlar birbirlerini öldürüyorlar. Birbirlerini din dışı ilan ediyorlar. Hatta o ülkenin vatandaşı olarak görmüyorlar. Bu tür sorunların temelinde sınırlar var ve mekânsal bir paylaşım mücadelesi var. Dolayısıyla bugün bizim dünyamızda gerekli olacak vatandaşlık tanımının mekânsal boyutu zamansal boyuttan daha önemli olacak diye düşünüyorum.

Katılımcılar, vatandaşlığa katkı açısından coğrafyayı sacayaklarından birisi olarak görmüşlerdir. Coğrafya mekâna, yere, üzerinde yaşanılan toprak parçasına işaret etmektedir. Bu bağlamda vatandaşlar mekâna duygusal bağlarla bağlıdır. Ekonomik şartlarla bağlıdır. O mekânı inceleyen bilim olan coğrafyanın öğretimi vatandaşlık eğitimi ile doğrudan ilgilidir.

2.3. Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Bu başlık altında, "Öğretim üyelerinin görüşlerine göre coğrafya eğitimi vatandaşlık eğitimine nasıl katkı sağlamaktadır?" sorusuna verilen cevapların analizine yer verilmiştir.

2.3.1. Aidiyet

Öğretim üyeleri coğrafyanın yaşanılan mekâna aidiyet kazandırdığı, vatan sevgisi ve vatandaşlık bilincini oluşturmada coğrafyanın en etkili disiplinlerden biri olduğunu savunmuşlardır.

Öğr.Üy.2 "Coğrafya vatandaşlık bilincinin kazanılmasında önemlidir. Coğrafya. Yaşadığı mekanı tanımak, dünyayı tanımak dünyadaki diğer yerlerle, toplumlarla kendisini karşılaştırmayı sağlar Bütün bunlar vatandaşlık bilincinin geliştirilmesinde, aidiyet duygusunun gelişmesinde önem arz eder."

Öğr.Üy.4 Memleketim şiiirinden örnekle durumu arz etmiştir.

" Bir başkadır benim memleketim,

Havasına suyuna taşına toprağına,

Bin can feda bir tek dostuma..."

diye bir şiir varsa bu coğrafyaya olan aidiyet bağına bize gösteren muazzam bir örnektir.

Öğr.Üy.6 "Aktif vatandaşlık, din veya mezhep farklılığı gözetmeksizin fikişsel farklılık gözetmeksizin, siyasi anlamda söylüyorum; etnik farklılık gözetmeksizin ülkeye bağlılık, devlete bağlılığı ifade ediyorum ben. Ben kendi derslerimde de vurgularım. "Öğr. Üy.1'in engelli vatandaşlarımızın sorunları ile karar alıcı mekanizmaların şehir planlanmasına yönelik verdiği örnek çok manidardır. "Biz şehirlerimizi sağlıklı insanlar için kuruyoruz. Dolayısıyla burada engelli vatandaşlarımızı yok sayıyoruz. Bu gerçekten ciddi bir mekânsal bir sorundur. İngiltere'ye gittiğimde gördüm ki engelli insanlar sokaklarda. Birey olarak, bir vatandaş olarak o toplumun vazgeçilmez bir parçası halinde yaşıyorlar. Alışverişe, işine, eğlencesine gidiyorlar. Fakat bizde ise durum farklı. Karşılaştığım bir olayda, tekerlekli sandalye ile bir vatandaş otobüse binmek istiyor. Ve yardım istiyor. Ya kardeşim niye evinde oturmadın şeklinde tepkilerle karşılaşmıştı. Mesela bu iki toplumun bakış açısıdır. Birinde gerçekten vatandaş olarak aktif bir şekilde iken, bizim toplumumuzda engelliler vatandaş olarak görülüyor. Toplumsal açıdan bizden bir farkı yokken dışlanıyor ve ötekileştiriliyor. Bana göre tüm şehirlerimiz engelli vatandaşlarımıza uygun olarak dizayn edilmelidir."

Şehir yönetiminde yöneticilerin sorumluluklarından en önemlisi var olan sorunlara çözüm bulmaktır. Şehir planlaması yapılırken bölgenin veya şehrin coğrafi koşulları ile birlikte engelli vatandaşlarımızın düşünülmemesi büyük bir problem olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. Yukarıdaki örnekle özellikle İngiltere'de engelli bireylerin aktif bir vatandaş olarak üretimden eğlencesine kadar o topluma bir aidiyet bağı ile bağlandığını göstermektedir. Bu açıdan Türkiye'de mekânsal planlamaların çoğunlukla engelli vatandaşları yok saydığı gerçeği göz önüne sermektedir.

2.3.2. Çevreye duyarlılık ve sorumluluk, sürdürülebilirlik

Katılımcılar, sağlıklı bir coğrafya, çevre ve mekan bırakmak için bireyin hem değerler eğitimi ile vatandaşlık eğitiminin hem de coğrafi eğitiminin bir arada olduğu bir ortamda yetiştirilmesi gerektiği yönünde görüşlerini beyan etmişlerdir.

Öğr.Üy.4 "Çevreye karşı bir değer oluşturulmalıdır. Küresel ısınmanın ortaya çıkardığı sorunlara tedbir alma, su kaynakların etkili bir şekilde kullanılması, idareli ve ihtiyaca yönelik kullanılması, gelecek nesillere bunların aktarılabilmesi, sürdürülebilirlik diyebiliriz"

Araştırmacı: Aktif vatandaşlık açısından değerlendirir misiniz?

Öğr.Üy.4 "Türkiye'de geri dönüşümün yeterince kullanılmadığından çevresel tahribat devam etmektedir. Hala bazı canlı türlerin nesli tükenmekte ise sorumlu ve aktif vatandaşlık anlayışımızı gözden geçirmemiz gerekmektedir."

Diğer öğretim üyeleri yaşanabilir mekânlar kurarken çevremizi korumanın sorumlu vatandaş yetiştirmekten geçtiğini benzer ifadelerle dile getirmişlerdir.

2.3.3. Küreselleşme ve Bağımlılık

Katılımcılar küreselleşmenin fiziki şartlarından söz ederken, iletişimin çok gelişmesi, ulaşımın gelişmesi, artık dünyanın her noktasından bir bilgi sahibi olmanın vatandaşlığı da etkiledikleri görüşündedirler.

Öğr.Üy.6 "Örneğin Arap Baharının başlangıcına bakın. Halk kitlelerinin dünyadaki iletişim ağlarını, sosyal medya ağlarının kullanılarak harekete geçilmesinde etki sağlamıştır. Küresel boyutta iletişimdir bunu sağlayan..."

Ayrıca küreselleşmenin kültürel benzeşmeye de neden olduğunu belirtmişlerdir. Ancak kendi milli kültürümüzü korumanın öneminden bahsetmişlerdir. Benzeşmenin demokratik rejimlerin yaygınlaşması sürecini de hızlandırdığı yönünde görüş beyan etmişlerdir.

Katılımcılar karşılıklı bağımlı bir dünyada yaşadığımızı belirtmişlerdir. Karşılıklı bağımlılık birçok coğrafi faktör barındırır. Katılımcılara bağımlılığın hangi coğrafi faktörleri barındırdığı sorulduğunda doğal kaynaklar (su gibi), yeraltı kaynaklarına, enerjiye (doğal gaz, petrol, kömür) kadar olan varlıkların coğrafya ve mekana bağlı olduğunu ifade etmişlerdir.

2.3.4. Benzerlik ve farklılıkları tanıma, dayanışma ve hoşgörü

Coğrafya farkındalık sağlar. Önyargılar tanımamaktan kaynaklanır. Eğer bir olguyu, tanırsan ayrıntılarıyla vakıf olursan onun hakkındaki ön yargılarımızda ortadan kalkabilir. Ön yargılarının ortadan kalkması hoşgörüyü getirir. Bu anlamda farklılıkların farkında olmak ve bunu normal

kabul etmek dostluğu pekiştirir. Bu bağlamda kültürel benzerlikler ve farklılıkları daha rahat ortaya konur. Bu açıdan benzerlikler bizi birbirimize yakınlaştırırken farklılıklarını görmek de ona saygı duymayı sağlar. Bu da dostluğu pekiştirir. Birlik ve beraberlik oluşturur. Vatandaşlık eğitimi de bu konuda önemli. Coğrafya eğitimi zaten farklılıkların dağılımı da gösterir.

Yukarıdaki verilen analizi ortaya koyacak bilgiyi örnekle Öğr.Üy.2 tarafından şu şekilde dile getirilmiştir.

Öğr.Üy.2 "Malumunuz Türkiye'de bir Alevi-Sünni meselesi var. Ben Tokat Erbaa'da büyüdüm. Bizim orada alevi vatandaşlarımız varsa bile kültürel açıdan çok pasiftirler. Alevileri bir varlık olarak, bir kültürel topluluk olarak görmemiştım ve bunun yanın da bir de Alevilik hakkında önyargılarla büyüdüm. Daha sonraki deneyimlerimle onların tanıdım ve önyargılarım ortadan kalktı. Bunda coğrafyanın da, coğrafya eğitiminin de rolü vardır. Özellikle de kültür coğrafyası okumalarının büyük rolü var. Bunun normalleşmesi... İnsanları tanıdıkça onlar hakkında bir önyargınız kalmıyor"

Öğr.Üy.8 "Vatandaş küçük yaşlardan itibaren kendi kültürünün dışında farklı kültürler olduğunu gördüğü zaman o kültürü ötekileştirmez. Doğal olarak da ne olur kendi kültürü ile diğer kültür arasında barış köprüleri kurmaya başlar. Bu da neye katkı sağlar? Demokrasiye katkı sağlar, vatandaşlık eğitimine katkı sağlar. Ülkeni gezdikçe ülkene hayran oluyorsun. Dünyayı gezdikçe dünyaya hayran oluyorsun. Farklı kültürleri gezdikçe farklı kültürlerle hayran oluyorsun. Hayran olduğun bir şeye de düşmanlık besleyemezsin."

Yukarıdaki iki örnek kültürel farklılıklarla yaşabilmenin, o farklılıkları normal görebilmeden geçtiğini ortaya koymaktadır. Ötekileştirmenin etnik, dilsel, dinsel boyutta önüne geçmede farklı kültürleri tanımanın önemi vurgulanmıştır. Farklı kültürleri tanımada coğrafya öğretiminin de katkısı bulunmaktadır.

Öğr.Üy.6 Fransız İhtilali ile beraber ulus devletler ortaya çıkmıştır ama geleceğin dünyasında bana göre ulus devletlerin uzun ömürlü olmayacağını dünyanın artık çok daha farklı bir sürece yelken açtığını düşünüyorum. Ulus devletin yerine tabi kültürel açıdan güçlü devletlerin kültürünü koruyan devletlerin kültürel anlamda baskın devletlerin hâkim olacağını düşünüyorum.

Araştırmacı: Örnek verir misiniz?

Öğr.Üy.6: Örneğin Amerika Birleşik Devletleri kendi içersinde bunu sağlamış. Güçlü bir devlet olarak ortaya çıkmasında kültürel öğelerini korumasının yattığı düşünüyorum. Türkiye'nin avantajları ve dezavantajları var bu konu ile alakalı.

Araştırmacı: Coğrafya öğretiminin katkısı ne olabilir?

Öğr.Üy.6: Dezavantajlarımız avantajlara dönüştürebiliriz. Birçok Batı devletine göre kültürel unsurlarını koruyan bir konumumuz var. Türkiye'nin derslerde söyleriz köprü olması kültürel çeşitliliğe neden olmuş ve belki bazı şeylerde değişiklik meydana gelmiş. Coğrafya derslerinde örneğin beşeri ve ekonomik coğrafya, siyasi coğrafya gibi derslerde karşılaştırmalı olarak diğer ülkelerle siyasi, güncel, hatta çatışmaların sebeplerine kadar teorik bilgiler vermekteyiz. Öğrencilerin olayları sorgulamasına, olayların coğrafi nedenlerini anlamasına yardımcı olabilir. Sınır olabilir, göç olabilir, etnik ve mezhepsel çatışmalar olabilir.

Öğr.Üy.9 "Burada birçok Avrupa Birliği projesinde buldum. Şimdi küçükken hep bize şunu öğrettiler. Müslümanlar dışında kalanlar...Bakın coğrafya ile vatandaşlık arasındaki bağa vurgu yapacağım. Müslümanlar dışında kalan gavadur. Yani bu adamlar cennete giremezler, kötü insanlar hep böyle algılandı. Ama çeşitli yıllarda Avrupa'da birçok ülkelerde buldum ve şuan da Hıristiyan arkadaşlarım var. Onlara o kadar hoşgörü ile yaklaşıyorum ki belki ateist olanlar ama onların ateist olmaları onların eşit olmadığı anlamına, demokratik olmadığı anlamına, haksızlık yaptığı anlamına gelmiyor. Ben bunu ne yaptım ben bunu tecrübe ettim. Hoşgörüyü ve arklılıklara saygıyı fark ettim. Vatandaşlıkta sen bunu kavratmaya çalışmıyor musun? Coğrafya, farklı coğrafyalarda, farklı kültürleri tanımaktır. "

Öğr.Üy.3 "Aktif vatandaşlık, insanların birbirine tahammül etmesi öğretmesi bakımından önemlidir. Farklılıklarla yaşamayı öğretmesi lazım. Bu kaçınılmaz. Coğrafyanın katkısı ise mekanın sahibinin kim olduğunun tartışmaya açılması ile ilgilidir. Mülkün sahibinin kim olduğu ile ilgilidir. "

Araştırmacı: Bu ifadeyi açar mısınız?

Öğr.Üy.3 "Eskiden bir köyde, yada şehirde bir birine benzer insanlar otururdu. Aynı sokak da aynı sosyal özgeçmişten gelmiş, aynı tip düşünen ve aynı şeyleri yapan insanlar mevcuttu. Günümüzde ise farklı ideolojilerden, farklı mesleklere kadar çok, farklı etnik kökenden ya da mezhepten gelen insanlar bir arada oturmaya başlıyor ve sen arabadan çıktığında ya da evine girdiğinde bu insanlarla muhatap oluyorsun. Bu insanlarla yan yana yaşamak zorundasın. Aynı mekan üzerinde. Dolayısıyla coğrafya ayanı mekan parçası üzerinde birlikte nasıl yaşabiliriz onu ortaya koymalı. Bu soruya cevap bulmalıdır"

Katılımcılar özellikle başka coğrafyaları, toplumları, kültürleri tanımanın önemine vurgu yapmışlardır. Eğer kültürler tanınırsa ona karşı ön yargılı olmaktan kaçınmayı mümkün kılacaktır. Bu sayede insanların birbirine saygı duyduğu, dayanışma ve beraberlik içerisinde, farklılıkların hoşgörü temelinde barındırıldığı bir toplum haline gelinecektir. Coğrafyanın aktif vatandaşlığa katkısı bu açıdan pozitif yönde olacaktır.

2.4. Dördüncü Probleme İlişkin Bulgular ve Yorum

Bu başlık altında, " eğitim sistemimizde yer alan coğrafya dersleri aktif vatandaşlık eğitimini desteklemekte midir? " sorusuna verilen cevapların analizine yer verilmiştir.

Katılımcılar, coğrafyayı sosyal bilimler içerisinde dinamik bilimlerden birisi olarak görmüşlerdir. Coğrafyayı etkili kılan faktör öğrenilen bilgilerin, deneyimlerin toplum içerisinde de uygulama şansı ya da karşılaştırma olanağı vermesidir. Coğrafya olgu ve olayların mekanda dağılımlarını inceler. Bunların karşılıklı sonuçlarını, ilişkilerini, nedenlerini ve sonuçlarını inceler. Odağında ise insan yer almaktadır. Kültürleri tanıtmının farklılıkları ve benzerlikleri tanıtmının en önemli aracıdır. Bu anlamda, Öğr.Üy.2, Öğr.Üy.3 ve Öğr.Üy.6 Türkiye'de coğrafyanın haksızlığa uğradığını düşünmektedirler. Bu vahim tabloyu, Öğr.Üy.2 "Hatta biz coğrafyacılarda rolünün olduğunu düşünmekteyim. Coğrafyayı biz Ağrı dağının yüksekliğine indirirsek bu bağlamda ciddiye alınmamasına neden olur. Halbuki coğrafya insanları ve yerleri tanıtır. Bu da ön yargıların ortadan kalkmasına neden olur. "Bir başka katılımcı Öğr.Üy.3 ise Türkiye'de coğrafya algısı da çarpık biraz. Benim coğrafya ve vatandaşlık ile ilgili yazdığım yazıya coğrafya ile ne alakası var diyen coğrafya Profesör var. Onların bile algılarında coğrafyanın ne olduğu ya da sınırlarının , içeriğinin neler olduğu ile ilgili sıkıntılı bir durum var. Dünyada coğrafya nelerle ilgileniyor ya da nelere gitmiş. Ya da nelerle ilgili sorularının cevabını aramamışlar? Coğrafya ve vatandaşlık ne alaka diyen Profesörler ile karşılaştım." şeklinde ifadeler ile coğrafya ve vatandaşlık arasındaki bağın neden Türkiye'de hala ele alınıp incelenmediğini gösteren manidar ifadelerdir. Katılımcılar orta okulda coğrafya isimli bir ders olmadığını için sosyal bilgiler dersinde yer alan coğrafya kazanımlarında coğrafya ve vatandaşlık bağına yer verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Üniversite'de Genel Fiziki Coğrafya, Türkiye Fiziki Coğrafyası, Türkiye Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası, Günümüz Dünya Sorunları, Ülkeler Coğrafyası, Çevre Eğitimi, Siyasi Coğrafya gibi dersler okuttukları, bu derslerde ise coğrafyanın yukarıda sayılan hususlar konusunda bağını kurma işinin dersi işleyen hocanın inisiyatifine kaldığını, kendilerin ise aidiyet, kültürel farklılıklara saygı, dayanışma ve işbirliği, çevreye bilinci kazandırma anlamında vatandaşlığa katkı sağlayabilecek hususlara vurgu yaptıklarını belirtmişlerdir. Bu husus da, Öğr.Üy.2 "mesela Üniversite'de kültür dersleri okutuyorum. Derslerimde kültürle ilgili her unsuru konuştuğum gibi, mezhepleri de konuşuyorum milletleri de konuşuyorum. Öğrencilerimden dönütünü de alıyorum bunun. Yani farklılıkları öteki olarak görmediğiniz an, bunu normal kabul ettikleri an, ön yargılar kalkıyor. İletişim sorunları ortadan kalkıyor. Coğrafya dersleri bunun için idealdir." şeklinde görüş beyan etmiştir. Öğr. Üy.1"Coğrafya dersleri etkin bir şekilde verildiğinde toplumsal duyarlılığı arttırdığını düşünüyorum. Mesela basit bir örnek

vereyim ulaşım coğrafyası dersi alıyor kişi. Ulaşım coğrafyası dersi aldığı yerde yerel, ülkesel ve küresel düzeyde ulaşım ile ilgili dersler alıyor. Dolayısıyla yerel veya ülkesel düzeyde almış olduğu ulaşım bilgisiyle, bu konuda karşılaşacağı bir ulaşım sorunu çözmede kullanabiliyor." Bir başka örnek ise "Çevre sorunu işlendiği coğrafya dersinde anlatmış olduğumuz bilgi, daha ayrıntılı anlattığımız için çocukta bir algı geliştiriyorsunuz. Almış olduğunuz bilgilerden kaynaklı olarak soruna çözüm üretecek davranışlar sergileyebiliyor." Öğr. Üy.10 ise "Öğrencilere doğa eğitimi verilmesinde belki de en önemli ders coğrafyadır. Tema (Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı) kuruluşuna üye olup ya da bu kurumla ortak hareket edip çalışmalar yaptırılabilir. Bu da öğrencinin katılımcı, aktif bir vatandaş olarak çevresel sorunların çözümüne destek olması anlamına gelmektedir."

3. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Günümüzde vatandaş denildiğinde, bireylerin artık sadece kendisinin hak ve sorumluluklarını bilen, onları gözetken değil, aynı zamanda başka insanların, hatta tanımadığı insanların hakları gözetken bir eğilime dönüşmeye başladığını gözlemlenmektedir. İnsanlarda giderek başka kültürler, farklılıklara değer veren, canlıların yaşama hakkına sahip çıkan ve doğal çevreyi koruyan bilinçsel bir varlık oluşmaktadır. Bilinçli, duyarlı, sorumluluk sahibi vatandaşların yetişmesinde aktif vatandaşlık eğitiminin rolü büyüktür.

Bir sosyal alan olarak vatandaşlık doğası gereği birçok disiplin ile ilişkilidir. Bu disiplinlerden birisi olarak coğrafyanın katkısı katılımcıların görüşleri doğrultusunda incelendi. Katılımcılar, vatandaşlık eğitimi önemli bulmuşlardır. Katılımcılar, coğrafya derslerinde yer alan bilgi-beceri-tutumların vatandaşlık eğitiminde kullanılabileceğini belirtmişlerdir. Akınoğlu (2006) coğrafya öğretmen adayları ile yapmış olduğu çalışmada coğrafyasını öğrenen bireylerde vatandaşlık bilinci oluştuğu ve insanın yaşadığı topluma ve çevreye karşı kendisini sorumlu hissettiği sonucuna ulaşmıştı. Araştırma bulguları incelendiğinde toplumsal ve çevresel sorumlulukların coğrafya öğretiminin katkı sağladığı belirtilmiştir. Bu bakımdan her iki çalışmanın bulguları birbirine benzer niteliktedir.

Vatandaşlık açısından tarih disiplini zaman veya geçmiş bağı kurarken, coğrafya yer, mekan, çevre bağı kurar. Anderson vd. (2008) göre coğrafya ortak dünyamızı daha etkili biçimde anlamamıza yardımcı olabilmektedir. Katılımcıların görüşleri ortak anlayışlar oluşturulmasında benzerlik ve farklılıklara saygı duymakla geçeceği sonucuyla uyumludur.

Katılımcıların görüşleri doğrultusunda coğrafya öğretimi aktif vatandaşlık eğitimine aidiyet kazandırmada, çevreye duyarlılık ve sorumluluk kazandırmada, kültürel hoşgörü ve dayanışma sağlama hususlarında katkı sağlayacaktır. Aktif vatandaşlık insanların birbirinin

haklarını koruması bakımından önemlidir. Aktif vatandaşlık farklılıklarla yaşamayı öğretirken coğrafya öğretimi kültür coğrafyası konuları ile katkı sağlamaktadır. Etnik, dinsel, mezhepsel çatışmaların arttığı günümüzde farklılıklar ile yaşamayı öğrenmek çok önemlidir. Bu konuya Siyasi Coğrafya, Günümüz Dünya Sorunları gibi derslerle vurgu yapılarak katkı sağlanabilir.

Coğrafya öğretiminin vatandaşlık eğitimine nasıl bir katkı sunacağı problemine katılımcılar öncelikle coğrafyasını tanıyan ve başka coğrafyaları, kültürleri, insanları tanıyan vatandaşlarda aidiyet duygusunun gelişeceğini, mekansal bir bilincin oluşacağını belirtmişlerdir. Bununla beraber coğrafya bilgisi ile bireylerde çevresel bir bilincin oluşması sağlayacaktır. Bu yönüyle çalışmanın sonucu Stoltman'ın (1990) ile Stoltman ve Lidstone'un (2001) coğrafyanın çevre bilinci ile bireylerde sorumluluk oluşturmada vatandaşlık eğitimine katkı sağlaması ile benzer özelliktedir.

Var olan yer altı ve yer üstü kaynaklarının, doğal kaynakların etkili ve verimli bir şekilde kullanılması coğrafya dersleri ile aktif bir vatandaşın yetişmesine imkân verecektir. Yine bir vatandaş olarak bireyler karşılıklı bağımlı ve küreselleşen bir dünyanın farkında olacaklardır. Karşılıklı bağımlılığın doğal kaynaklar, yeraltı kaynakları, enerji kaynakları gibi coğrafi ve mekana bağlı bir bağımlılığın olduğunun farkına varacaklarıdır.

Bulgular incelendiğinde, katılımcılar, coğrafyayı dinamik bilimlerden birisi olarak görmüşlerdir. Coğrafya öğretimi ve vatandaşlık eğitimi arasındaki ilişkisini kurma görevi coğrafya eğitimcilerin kendi inisiyatiflerine bırakılmış durumdadır. Coğrafya eğitimi günümüzde bu açıdan etkili bir eğitimi ortaya koyamamıştır. Literatürde ise iki alanın ilişkisine hem İngiltere hem de Türkiye'de müfredatında yer verildiğini ancak ders kitaplarında doğrudan yer almadığı görülmektedir.

Sonuç olarak benzerlik ve farklılıkları tanımanın dayanışma ve hoşgörü ortamını oluşturacaktır. Aktif vatandaşın özelliği en az kendisi kadar başkasının haklarına ve özgürlüklerine sahip çıkarak etkili bir demokrasi anlayışını sürdürmesidir. Etkili bir coğrafya öğretiminin katkısı; farkındalık sağlayarak önyargıların oluşmamasının önüne geçme, toplumdaki vatandaşların benzer özellikleri ortaya koyarken bireyleri birbirine yaklaştırmayı, farklılıklara saygı duymayı sağlaması yönüyle de dinsel, mezhepsel, etnik, mekansal çatışmaların önüne geçmedir. Bu ise bireyin kendisinden başka toplumdaki diğer vatandaşların hak ve özgürlüklerine saygı gösterme, onu yaşaması anlamını taşımaktadır. Coğrafya öğretimi mekansal bir bilinç oluşturmada, sorumluluk ve aidiyet duygusu kazandırmada, yaşadığımız dünyamızı anlamada farklı kültürleri tanıyarak onları hoş görebilme ile aktif vatandaşlık eğitimini destekleyecek içeriğe sahiptir.

Vatandaşlık ve Coğrafya Eğitimi Politikasına Yönelik Öneriler

1. Vatandaşlık ve demokrasi eğitimine yönelik olarak hazırlanan öğretim programında atıfta bulunulmasına rağmen öğretmenler için yeterli pratikliğe sahip bilgiler içermemektedir. Bu açıdan öğretim programı daha açık olarak sunulmalıdır.

2. Coğrafya derslerinde aktif vatandaşlık bilinci kazandıracak bilgi, beceriler coğrafya eğitiminde kullanılmalıdır. Doğal ve beşeri kaynakların tasarruflu kullanımına yönelik coğrafi sorgulama becerilerini harekete geçirecek faaliyetler düzenlenmelidir.

3. Farklı kültürleri tanımanın hoşgörüyü ve farklılıkların farkında olma bilinci aktif vatandaşlık açısından önem arz etmektedir. Değerler eğitimi ile mekansal bir bilinç kazandırmaya yönelik kazanımlara yer verilemelidir.

Araştırmacılara Yönelik Öneriler

1. Vatandaşlık ve coğrafya bağımlı kuran kitaplar yazılması halinde eğitim süreçlerinde yer verilemesi desteklenebilir.

2. Coğrafya öğretimin aktif vatandaşlık eğitimindeki rolünü belirlemeye yönelik öğretim üyelerinin görüşlerini içeren bu çalışma, öğretmen, öğrenci (lise, yüksek okul, üniversite) görüşüne yer vererek genişletilebilir.

3. Yapılmış olan bu çalışma ayrıca karma yöntem araştırmaları nicel bulgularla da desteklenebilir.

KAYNAKLAR

- Akinoğlu, O. (2006). Coğrafya Eğitimi Ve Toplum. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 13, 77- 96.
- Anderson, J., Askins, K., Cook, I., Desforjes, L., Evans, J., Fannin, M., Helen, G.,... Skelton, T. (2008). What is geography's contribution to making citizens?. *Geographical Association*. 93 (1), 34-39.
- Demircioğlu, İ.,H. (2008). Türkiye’de Tarih Öğretimi Aktif Vatandaşlık Eğitimi Desteklemekte Midir? Türk Tarih Öğretmenlerinin Görüşleri. M. Safran, D.Dilek (Ed.). *21.yy kimlik vatandaşlık ve tarih eğitimi*. Ankara: Yeni İnsan Yayınevi.
- European Commission (1998). *Education and Active Citizenship in The European Union* Office for Official Publications of the European Communities.
- Erdem, F.H. (2012). Osmanlı- Türkiye Anayasalarında ve Yeni Anayasada Vatandaşlık. *Seta analiz*, 51, 1-23.
- Ersoy, A., F. (2013). Vatandaşlık (Yeni yaklaşımlarla vatandaşlık eğitimi). İ. Acun, E. Dinç. ve B. Tarman (Editörler). *İnsan Hakları, Demokrasi ve Vatandaşlık Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kıncal, R.Y. (2012). *Vatandaşlık Bilgisi*. (3. basım). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Marshall, I.H. (1992). *Citizenship and Social Class*. London: Pluto Press.
- MEB. (2010). Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersi (8. Sınıf) Öğretim Programı 20.01.2015 <http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72>

- Merriam, S.B. (2013). *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber* (Çev Edt: Turan, S.). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis* (2nd edition). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Sağırılı, M. (2005). Bir Konu Alanı Olarak Vatandaşlık Bilgisi. E.Töre (Ed.). *Vatandaşlık Bilgisi*. Ankara: Lisans Yayıncılık.
- Sarno, E. (2011). Geography and Citizenship Education: Migrations and Pathways of Educational Research, *Review of International Geographical Education Online*, 1 (1), 72-83.
- Stoltman, J., P. (1990). *Geography Education for Citizenship*, Washington, DC: Publications Manager The Social Studies Development Center, Indiana University.
- Stoltman & Lidstone (2001) Citizenship Education. A Necessary Perspective For Geography and Environmental Education, *International Research in Geographical and Environmental Education*, 10 (3), 215-217.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.